

VIII. — Пред оваквим стањем поставља се питање става друштва према слободно удруженим произвођачима у њиховим слободним произвођачким удружењима. Колики интерес и потребу има друштво да се меша у њихову слободну производњу? Треба ли оно да обезбеђује „минималну надницу”, обавезан годишњи одмор, радно време, распон доходака, чак и само запошљавање итд., итд.? Уколико то још друштво чини, оно то мора чинити из других разлога а не из оних из којих је то чинило раније.

Наиме, у капитализму је друштво на тај начин штитило друштвено слабије, раднике, према друштвено јачим, послодавцима. И ишло је у тој заштити само докле је тај разлог захтевао. У административном социјализму држава је једна врста послодавца која сама организује процес производње и врши власт у привредној организацији, идући у првом реду за обезбеђењем што веће производње.

У систему радничког самоуправљања, где је произвођач слободан, он слободно уређује све односе у производњи и у начелу друштво у то не треба да се меша, као ни у остале области људске слободе. Ипак, производња није искључиво интерес појединца, односно удружења појединаца. Она је и друштвени интерес, као што смо видели. И само утолико друштво и има право да се меша у организацију процеса производње. Оно треба да заштити друштвени интерес уколико би он могао бити оштећен слободом произвођача. И тако, на пример, друштво може да ограничи радно време, јер тако штити здравље произвођача и његову производну способност која није само његов него и друштвени интерес.

Но, пошто је основ друштвеног мешања сада сасвим други, то и обим и врста овог мешања морају бити друкчији но раније и одговарати овом новом основу.

Др. Рад. Д. Лукић

ОПШТЕ ЗАКОНИТОСТИ И ПОСЕБНИ ПУТЕВИ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ РАЗВИТКА

Друштвени развитак је објективни законити процес који се развија конкретним путевима и облицима у одређеним временским и просторним оквирима. Опште законитости тога развитака изражавају се нужно у посебним и појединачним појавним облицима, зависно од историјских услова и прилика у којима живе поједини народи и земље, јер су и друштвене противречности, та моторна снага развитака, увек конкретно дате и стога добијају своја индивидуална решења. Ти конкретни путеви их испуњавају реалном садржином и верифицирају као стварне, објективне законитости, а друштвени развитак као објективни процес којим доминирају те законитости.

Познато је да се свака земља одликује низом унутрашњих специфичних својстава, економских, политичких, идејних, културних и других, и у датој историјској епохи развитака стоји под утицајем различитих

спољних прилика и услова. Сваки од тих фактора делује различито, изражавајући свој већи или мањи утицај, у овој или оној међусобној комбинацији и степену међусобне зависности и интерактивности. Те посебне прилике и услови уносе нужно у развитак појединих земаља специфичне црте и варијанте, стога историјски развитак неизбежно тече у складу с тим условима и могућностима односних земаља. Свако друштво полази од затеченог стања објективних и субјективних околности које је у разним земљама различито и неравномерно изражено, па се стога и његов развитак мора кретати неуједначено, различитим темпом, облицима и путевима. То је, дакле, битна карактеристика развитка. Ако се, сходно томе, жели дати научно објашњење историјског развитка појединих земаља, морају се узимати у обзир све специфичне прилике и конкретне особености, којима се те земље одликују у датој историјској развојној епохи.

То што је карактеристично за друштвени развитак уопште важи, према томе, и за друштвена кретања у савременој епохи, којој све интензивнији социјалистички преображај дају основно обележје, у којој разне земље и подручја света ступају на пут социјалистичког развитка у различитим и оригиналним облицима, дајући тиме значајне доприносе општој пракси социјалистичког развитка и теорији научног социјализма. „Све ће нације доћи до социјализма — то је неизбежно”, писао је Лењин, „али неће све доћи на исти начин; свака ће унети нешто своје у ову или ону варијанту диктатуре пролетаријата, у овај или онај темпо социјалистичких преображаја разних страна друштвеног живота” (1). Лењин је дошао до таквог закључка због тога што му се живот представљао на сваком кораку у мноштву појединости и разноврсности, што је уочавао свуда у животу да се опште изражава кроз појединачно, да се пробија многобројним варијантама и путевима као својим појавним облицима. Стога је он често истицао да је неопходно водити рачуна о националним, државним и другим разликама међу народима и земљама, да је то „безусловни захтев” правилног вођења револуционарне борбе у датим просторним и временским условима (2).

Ову Лењинову мисао потврђује савремени друштвени развитак на сваком кораку и посебно на пракси социјалистичког развитка наше земље.

Друштвени преображај који воде савремено човечанство ка социјализму, обухватају скоро све земље и све области друштвеног живота. То је јединствен и узајамно повезан процес у низу земаља на различитом економском, политичком и културном степену развитка који се остварује најразличитијим путевима, облицима и нијансама које томе развитку дају индивидуалну физиономију на сваком конкретном подручју. На тој веома динамичној арени живота преплићу се револуционарне и еволутивне политичке акције, јавља се рушење старог у отвореној борби „прса у прса” и други, релативно мирнији облици акције који воде јачању друштвене улоге радничке класе. Који ће од тих облика јаче доћи до изра-

(1) Дела. (на руском) т. XIX, с. 230.

(2) Дечја болест левичарства у комунизму. Изабрана дела, Београд, 1950. Култура, т. II, св. 2, с. 310, 319, 320.

жаја зависи од низа конкретних услова у свакој земљи, међу које спадају: ниво производних снага и економске развијености уопште; степен политичког, културног и духовног развитка; облици и карактер изражајности класних и других друштвених противречности; политичка структура друштва и односи класних снага; снага субјективног фактора који подржава прогресивни развитак, пре свега, стварна друштвена улога радничке класе, њена револуционарна традиција и идејнополитичка оријентација; друштвена свест радних маса и степен њихове везаности са идејом социјализма; карактер и изражајност постојећих демократских облика и снага демократске традиције уопште; темпо и степен подржављења средстава за производњу и привредних функција уопште; ширина борбе народних маса за мењање преживелих друштвених стања — што је нарочито значајно за неразвијена подручја и земље које су донедавно биле под туђом влашћу, као и низ других околности којима се карактерише објективни ступањ развитка дате земље, које свесне социјалистичке снаге морају узимати у обзир у процесу вођења борбе за освајање водеће друштвене улоге.

Од карактера тих услова и снаге њиховог утицаја на друштвени развитак зависиће најпре формирање, организовање и развијање социјалистичких елемената и снага у оквиру старог друштва, начин преузимања власти и остварење водеће улоге радничке класе, конкретни политички облик те власти и, најзад, облици и темпо социјалистичке изградње друштва у појединим земљама.

Пре свега, револуционарна физиономија радничког покрета као основне снаге социјалистичког преображаја друштва зависи од низа историјских услова под којима се развија тај покрет у појединим земљама, а пре свега од материјалног положаја радничке класе и радних маса који делује одлучујући на њихову свест и одређује њихова револуционарна својства у крајњој линији. Високи животног стандард који је стицајем историјских услова постигнут у развијеним капиталистичким земљама, као и демократска традиција која се у њима задржала, спутавају развијање револуционарних својстава радничке класе и отупљују основне унутрашње супротности развитка у тим земљама. У том погледу је посебно значајан утицај развијених облика и установа буржоаског политичког демократизма у оним земљама, у којима таква демократска традиција може да служи у извесном смислу као „регулатор друштвених супротности у правцу постепеног јачања социјалистичких елемената” (3). У таквим условима се рађају и разни социјалдемократски раднички покрети с одговарајућим економским и политичким концепцијама, које им служе као теориска основа за дочаравање практичних конструкција будућег развитка и изградњу тактичких акцијских ставова за његово остваривање. Те околности морају утицати на облике прелаза у социјализам и дати томе прелазну индивидуалну привредну и политичку физиономију, другачију од оне у земљама у којима не постоје могућности за такво решавање супротности, за јачање економских и политичких позиција радничке

(3) Е. Кардељ: Социјалистичка демократија у југословенској пракси, реферат одржан у Ослу 1954.

класе и у којима долази, стога, до све већег заостравања унутрашњих противречности.

Процес социјалистичке изградње кретаће се у развијеним земљама другачијим путевима него у неразвијеним подручјима у којима се социјалистички развитак стицањем одређених историјских околности најпре појавио. Исто тако, и разлике у степену економског, политичког и културног развитка, како у оквиру развијених, тако и неразвијених земаља, могу имати за последицу и многе друге путеве и варијанте тога развитка. Та је околност толико значајна да се може рећи да разлике у степену тога развитка могу условљавати, за краће или дуже време, чак и нијансе у темпу и варијантама процеса социјалистичког развитка.

Природно је очекивати да ће земље које ступају на пут социјалистичке изградње са заосталом економском базом, спорије изграђивати социјалистичке односе и политичке облике и организације социјалистичког друштва. Те земље морају најпре улагати ванредне напоре у развијање своје индустријске базе како би обезбедиле подизање животног стандарда и развијање социјалистичких односа у разним облицима живота. То показује досадашње искуство са земљама које су ступиле на тле социјалистичког развитка у условима економске и техничке заосталости. Насупрот њима, земље са високо развијеним производним снагама, у којима је ситна робна производња сведена на минималне размере, у којима је становништво углавном издиференцирало на радне слојеве и градско становништво, имају услове за неупоредиво брже и безболније промене производних и других друштвених односа.

У оним земљама у којима социјалистичка изградња буде затекла на селу високо развијене производне снаге и крупна пољопривредна газдинства, социјалистички преображај села ће ићи без већих потреса и неупоредиво бржим темпом. У земљама где то није случај, где је село атомизирано и разбијено на ситне произвођаче, где нема кооперативне традиције, изградња социјалистичких односа ће ићи спорије, тј. заобилазним путевима, саобразно економским, политичким и другим социјалним условима, преко којих сељаштво треба да се све интензивније повезује са социјалистичким привредним облицима и припремама за конкретан социјалистички преображај.

Развијање процеса ове врсте наићи ће на посебне тешкоће на оним подручјима која је историјски развитак ставио у веома неразвијен положај, као што је то случај са земљама азијско-афричког континента. Многе од тих земаља налазе се још увек у стадију мандатних територија и колонија, а и оне које су добиле националну и политичку самосталност нису још успеле да се извуку из економске и културне заосталости. Економска, политичка и културна еманципација представља стога приоритетни проблем, без чијег се решења те земље не могу припремити и оспособити за даља социјалистичка кретања.

Такође, ни у земљама у којима је радничка класа већ преузела власт и руководи друштвеним кретањима социјалистички развитак не може ићи истим путем и истом брзином. Те земље су с малим изузецима ступиле на пут социјалистичке изградње као економски и културно заостале

земље, међутим, и међу њима постоје, ипак, мање или веће разлике. Свака од тих земаља почиње социјалистичку изградњу са низом својих специфичних економских, класних, политичких, културних и других структура. Социјалистички развитак је затекао у свакој од тих земаља мање или веће разлике у погледу развијености економске базе, карактера класне и политичке структуре, идејно политичке физиономије и снаге радничке класе, карактера опште револуционарне ситуације и снаге социјалистичке традиције, стелена научних знања и културног нивоа народа уопште и низа других околности које морају вршити одређени утицај у свакој појединој земљи.

Неке од тих земаља су у прошлости јаче развиле производне снаге и своју економику, испољавајући посебно црте привредног развитка, економске структуре и размештаја производних снага; друге је историјски развитак свео на колосек економске и културне заосталости и предао их таквим социјализму у наслеђе. У време када се пред тим земљама отворила ера социјалистичког развитка, Совјетски Савез је већ имао за собом 25 година развитка и искустава социјалистичке изградње и представљао је углавном индустријски развијену земљу. Чехословачка, а донекле и Пољска и Мађарска, почињу социјалистички развитак са релативно развијеном економском базом, што није случај с другим социјалистичким земљама. Посебно Албанија и Кина улазе у тај процес са веома неразвијеним производним снагама и великом економском заосталошћу, с веома скученим условима живота и културног развоја уопште. У таквим земљама економска основа социјализма није у стању за дуго да сопственом снагом савлађује капиталистичке и друге антисоцијалистичке тенденције, стога су оне приморане да се за краће или дуже време заштићују мерама административног притиска које по интензитету, времену трајања и облицима могу бити различите у разним областима живота.

Са тим је повезан и низ других питања социјалистичког развитка која се тичу развијања основних фактора социјалистичке изградње, процеса одумирања државе и развоја социјалистичких демократизма, борбе против бирократизма, сузбијања централистичких и локалистичких тенденција, решавања разних противречности које ничу у новим условима. Социјалистички развитак је позван да их решава у свакој земљи у складу с конкретним условима и могућностима, наравно, на основу учвршћивања економске базе социјализма, стварања напреднијих и слободнијих социјалистичких друштвених односа и развијања социјалистичке мисли. На тој основи ће се решавати конкретним методама и облицима све противречности социјализма у крајњој линији, па и противречност између индивидуалног и друштвеног интереса и вршити све пунија интеграција друштва.

На истакнута друштвена кретања утичу не само унутрашњи друштвени односи и процеси већ и низ других околности. Ту спадају, пре свега, међународни услови, положај дате земље у међународној констелацији снага, утицаји блоковске и друге регионалне поделе света, разних међународних политичких, економских, културних и других организација, односи социјалистичких и антисоцијалистичких снага у свету, општи и

национални услови развита појединих народа итд., који могу резултирати у разним нијансама у друштвеном развиту појединих земаља. Револуционарне и прогресивне снаге уопште су стога дужне водити рачуна и о тим околностима и, у складу с њима, одређивати тактику револуционарне борбе у својој земљи. У том погледу је веома поучно Лењиново писмо закавказским комунистима од 14 априла 1921. у коме им он скреће пажњу на повољност њиховог међународног положаја, на могућност коришћења капиталистичког Запада у циљу изградње привреде „помоћу политике концесија и робне размене с њим”: „Кавказ може брже и лакше уредити „заједнички живот” и робну размену с капиталистичким Западом” (4).

Савремена епоха је иначе богата утицајима те врсте. Поред поделе света на два табора и неприпадања низа земаља тим таборима, на савремена кретања појединих земаља делује и низ других међународних односа и фактора. Узмимо такве међународне организације као што су Нордиски савет, Комонвелт, Арапска лига и сл., па ћемо видети да је, наравно, неминован њихов утицај у одређеном смислу. Извесно је да ће, на пример, Нордиски савет — као форма решавања многих питања у нордиским земљама на подручју социјалних, правних, радних и других односа — утицати на наведене процесе у тим земљама. Слично стоји и са Арапском лигом и другим међународним организацијама и савезима које сада постоје или ће се касније формирати. Опште национални оквири и услови живота појединих земаља, као што је, на пример, подељеност Немачке, Кореје, положај према водећим силама и сличне околности дају такође печат друштвеним кретањима на њиховом подручју, итд.

Те различитости друштвених услова појединих земаља говоре, не само о различитим путевима и варијантама социјалистичког развита, већ и о томе да се и социјалистичко друштво мора развијати неуједначено и неравномерно. Последица различитог економског, политичког и културног наслеђа јесте лакши или тежи, бржи или спорији темпо развита у појединим земљама и на појединим подручјима живота исте земље. Тиме још више добива вредност позната Лењинова формулација да „није ништа теоретски бедније и практички смешније него цртати себи будућност у том погледу једноличном сивом бојом” (5).

Истакнуте околности неизбежно изискују да се у процесу социјалистичког развита води рачуна о разликама између појединих земаља, стога су свесне социјалистичке снаге дужне правилно примењивати опште принципе комунизма у датим историјским и просторним условима борбе за социјализам. Општи задаци су јединствени и теже истом циљу — комунизму, међутим, путеви ка томе циљу су различити и зависе од датих услова сваке поједине земље. Марксисти стога „не могу допустити да се било који облици и средства борбе претворе у принцип и догму која би спречавала да се у одређеном месту примене они облици политичке акције

(4) Изабрана писма, Загреб, 1956, Култура, с. 335.

(5) Дела, (на руском), т. XXIII, с. 58.

који одговарају конкретним условима борбе живота и схватања радничке класе и прогресивних друштвених снага уопште” (6).

Према томе, довођење у везу општих законитости с посебним условима живота појединих народа представља неопходан услов социјалистичког развитака. Творци марксизма су, стога, често истицали неопходност примене тога начела које је већ по своме духу иманентно марксистичком схватању законитости друштвеног развитака. Они су се често ограђивали од догматских и сличних схватања и скретали пажњу на грешке и последице које одатле могу произаћи. У писму Редакцији *Отаџбинских записа* 1887 Маркс је осудио све оне који су његову теорију схватили као шему развитака, као „теорију општег пута којим су били судбински осуђени сви народи да иду без обзира на историјске околности у којима се налазе”. Лењин је показивао у свакој прилици задивљујући смисао за повезивање теорије са праксом. То се види по низу његових поставки у вези многих актуелних питања револуционарне борбе. Он је често упозоравао политичке раднике и револуционаре на вођење рачуна о националним и другим разликама између појединих народа и држава, као на фундаментално питање правилног и успешног вођења револуционарне борбе. Лењин је у својје време упозорио Белу Куна на грешке које би могле произаћи из „простог копирања у свим детаљима руске тактике у специфичним условима мађарске револуције”, а комунистима закавказских република је скретао пажњу у поменутом писму да, с обзиром на специфичне прилике и посебне историјске услове, морају водити посебну тактику борбе која ће се изражавати у споријем, опрезнијем и систематскијем прелазу на социјализам, истичући: „Не копирајте нашу тактику, него самостално размишљајте о узроцима њене специфичности, о њеним условима и резултатима, примењујте код себе не слово него дух, смисао, поуке искуства 1917—1921 године”.

Осим тога, савремени развитак пружа напредним снагама разноврсне могућности, не само за вођење револуционарних акција у складу са условима и могућностима појединих земаља већ и за развијање сарадње у разним облицима између социјалистичких земаља и напредних покрета у свету. Та сарадња треба да се заснива на међусобним равноправним односима и демократској измени мишљења о актуелним питањима борбе за социјализам. Једино се тако могу развијати здрави и конструктивни односи између социјалистичких земаља и напредних покрета у свету. Истицање и признање разних путева у социјализам одбацује само по себи праксу наметања туђих ставова датим земљама и мешања у њихове унутрашње ствари. Уосталом, неодрживост такве праксе са гледишта социјализма није данас тешко уочити. Сама околност што се социјализам као светски процес пробија кроз веома сложене услове појединих земаља довољна је да би се схватила немогућност да се из једног центра, без обзира на његове зрелости, способности, искуства и друге квалитете, руководи социјалистичком изградњом на свим подручјима света и одређују облици те сарадње (7).

(6) Програм СКЈ, Београд, 1958, Култура, с. 44.

(7) Програм СКЈ, с. 63, 64.

Међутим, противно духу наведених објективних процеса и неоспорним потребама савременог развитка, још су необично жилави погледи који се заснивају на догматским конструкцијама и шемама, који проглашавају одређене путеве као искључиве облике прелаза ка социјализму. Таква схватања налазимо код представника савремене социјалдемократске и бирократско-ревизионистичке мисли.

У социјалдемократским круговима доминира схватање које еволутивни пут развитка у форми реформизма и буржоаског демократизма проглашава као једини, нужни пут прелаза у социјализам. То схватање заступају и бране Ајхлер (W. Eichler), Рамадије (Ramadier), Атли (C. Atlee) и други водећи социјалдемократски теоретичари и политичари (8), који у буржоаским политичким установама и формама виде крајњи домет демократије, који треба пошто-пото да задржи и социјалистички развитак. Они тиме апсолутизују један пут прелаза у социјализам као неку општу законитост одбацујући у име спасавања своје, тј. буржоаске демократије сваки други пут тога прелаза, независно од конкретних могућности и услова сваке поједине земље. То су у ствари догматске позиције чији корени леже у опортунистичким концепцијама и пракси Друге интернационале.

На позицијама сличним по свом догматском духу стоје и неки савремени „теоретичари марксизма“ чија је логика оптерећена укореењеним и окоштаним догматским схватањима стаљинистичког периода, који на истакнути проблем односа општег и појединачног гледају у духу бирократскодогматског погледа на основна питања развитка, упркос објективној логици друштвеног кретања која је дошла до изражаја и на XX. а у извесној мери и на XXI конгресу КПСС, на којима је афирмисано познато Марксово и Лењиново схватање о неопходности различитих путева у социјализму, које се у Стаљиново доба оспоравало и негирало у теорији и пракси социјалистичке изградње.

Полазна тачка тих схватања се састоји у истицању неопходности „руководеће снаге“ у међународном радничком покрету и светском социјалистичком систему, приписивању априорне снаге искуствима једног пута у социјализам и теорији која је изграђена на основу тих искустава. Та догматска схватања су веома жилава и такорећи доминантна у Кини, где долазе до изражаја струјања, политичке и друге акције које се супротстављају логици објективног друштвеног развитка у необузданим и несхватљивим размерама (9). Упркос искуствима која друштвени развитак манифестује свуда, кинески догматичари и политички руководиоци апсолутизују своја гледања на основна питања развитка и истичу „кинески пут“ и искуства као искључиву алтернативу социјалистичком развитку. На примеру кинеских „марксиста“ види се заиста јасно да се бирократ-

(8) C. Atlee: *The Labour Party in Perspective*, London, 1937, pp. 30, 31, 115; и W. Eichler: *The Ideology of Socialist Democratic Party*, „Socialist International Information“, 1954, IV, 3.

(9) Аутор чланка „Сигнал за поход у комунизам“ писао је, на пример, у кинеском теориском часопису да признање руководеће улоге представља „међународну дужност“, позивајући се при том на једну изјаву Мао Це Тунга из новембра 1957 када је овај рекао, повлачећи паралелу с империјалистичким светом, да и „социјалистички табор треба да има главу“ („Црвена застава“, Пекинг, фебруара 1959).

ско-догматска логика — свакако из објективних али највише субјективних разлога — тешко ослобађа од априорних схема и апсолутизација које онемогућавају правилно схватање и практично изражавање објективне логике друштвеног развитака, па стога осуђују, често без скрупула и културе, сва настојања која се предузимају у складу са потребама тога развитака.

Оваква и слична схватања савремених питања развитака нису одржива у теорији и пракси социјализма. Уместо да повезују теорију са појединостима живота, са политичким и другим потребама револуционарне ситуације конкретног подручја, она иступају као поборници схематизма у друштвеном развитаку, тражећи да се један пут који је већ трасиран и признат, прогласи за општи пут развитака. Тиме се спутавају поједини народи да развијају своје стваралачке способности и уносе своје доприносе у ризницу опште човечанске културе; међутим, бирократско-догматској логици је лакше ићи по већ утртој стази развитака но пробијати неискрчен терен својих националних, државних и других особености и трасирати по њему нове путеве.

Да су бирократско-догматске концепције апсурдне са гледишта теорије и праксе социјализма види се и по томе што се оне, по суштини ствари, не могу до краја спровести у пракси; а уколико се инсистира на њиховој примени, неминовни су поремећаји и друге негативне последице, пошто се сам живот опире схематизму и шаблонизирању. То можемо запазити свуда у животу. Тако, на пример, стара схватања о сеоском путу у социјализам изграђена су према специфичним унутрашњим и међународним условима прве земље социјализма, у којој је неопходно било, услед неразвијене економске основе социјализма, сузбијати капиталистичке тенденције мерама опште колективизације. Ти методи колективизације нама нису одговарали, стога смо их морали у своје време напустити. Наша искуства са радним задругама после 1948. и искуства са колективизацијом у земљама народне демократије показала су да „не треба механички преносити методе социјалистичке акције који припадају различитим временима и различитим условима”, пошто могу довести до веома негативних последица (10).

Наша стварност се развија посебним путем, са јасно одређеном социјалистичком оријентацијом која добија сваким даном све реалније изразе у практичним остварењима социјалистичког живота. Тај развој иде логиком која тражи да се опште, социјалистичко повезује са конкретним, да се изражава преко економских, националних, културних и других особености нашег револуционарног попришта. У знаку таквог гледања на основна питања развитака остваривала су се наша револуционарна кретања, како у ратном, тако и у поратном периоду.

У току Другог светског рата, у условима вођења ослободилачке борбе и истеривања окупатора из земље, наша радничка класа и друге револуционарне снаге су разбиле буржоазију и формирале нову народну власт. Рушења старих облика власти у процесу те борбе „прса у прса”,

(10) Е. Кардељ: Проблеми социјалистичке политике на селу, реферат на IX пленуму Савезног одбора ССРНЈ.

рађање на њеним рушевинама југословенске државе новог типа, извршено је у посебној, новој форми, на оригиналан начин који је условљен посебним карактеристикама тога рата. О том нашем путу преузимања политичке власти и рађања нове државе писао је друг Тито непосредно после завршетка рата: „Баш у тој двострукости оружане борбе — борбе против окупатора и борбе против домаће издајничке реакције, која је сарађивала са окупатором — и јесте специфичан карактер пута на стварању нове државе” (11).

Такође, у току година поратног развитка извршен је низ разних акција, мера и преображаја који су одговорили нашим југословенским приликама, на линији стварања услова за даљи развитак нашег друштва, за јачање и развијање социјалистичких снага, изградњу и продубљивање социјалистичких друштвених односа, који се већ годинама развијају у свим областима нашег друштвеног живота. Тиме је наш развитак укључен у процес опште историјске законитости у развоју друштва, те представља непосредно значајан допринос теорији и пракси социјализма.

На основи таквог повезивања посебног и општег, југословенског и социјалистичког, наша стварност показује све већом неодрживошћу снагу социјалистичке праксе, изражавајући своја револуционарна критичка својства у процесу изградње нашег социјалистичког друштва, у пракси сталног развијања социјалистичких друштвених односа. Та својства је она већ манифестовала и афирмирала се као револуционарна „практично критична делатност” која се својом социјалистичком садржином односи објективно критички, како према самој себи, тако и према свакој другој пракси која се развија у знаку негације ових принципа развитка, доказујући тиме и једино тиме — моћ и стварност научне социјалистичке мисли.

Др. Милан Милутиновић

ПЕТНАЕСТ ГОДИНА ПРИМЕНЕ ПОРОДИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА У НОВОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ

1. Породично право представља једну од првих грана права која је најпотпуније регулисана позитивним законским текстовима. Још је Устав ФНРЈ од 1946 прокламовао основна начела о браку и породици. Он је утврдио равноправност жене и мушкарца у свим областима, државног привредног и друштвено-политичког живота (чл. 24); прогласио је да се брак и породица налазе под заштитом државе; да држава законом уређује правне односе брака и породице; да је пуноважан само брак закључен пред надлежним државним органима; да сви брачни спорови спадају у надлежност судова; да родитељи имају према деци рођеној ван брака иста права и дужности као према деци рођеној у браку и да малолетна лица стоје под нарочитом заштитом државе (чл. 26).

(11) У чему је специфичност ослободилачке борбе и револуционарног преображаја нове Југославије, „Комунист“, бр. 1/1946.